Uluslararası Amisos Dergisi

Journal of International Amisos

Yıl/Year: 2017 ♦ Cilt/Volume: 2 ♦ Sayı/Issue: 2, s. 88-108

ANADOLU ANTİK KENTLERİ

Özkan KARACA[*]

Özet

Anadolu'da konut ve yerleşme, tarih içindeki başlangıçlarından beri kültürden kültüre mimari ve sanatsal köklü bir değişimle beraber kentlerin dokusu oluşmuştur. Çağlar boyunca Anadolu'nun topraklarına serpilen kentler sürekli bir tarihsel gelişme ve değişim göstermiştir. Birçok medeniyetleri bünyesinde eritmiş olan Türkiye'de antik kentler ve kent evrimin bütünlüğü içinde kavranması, yalnızca köklülüğünü ve zengin çeşitliliğini takdir etmemizi değil, geleceğin farklılığının toplum anlayışımızda saklı olduğunu görmemizi sağlayabilir. Bu makalede, birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış Anadolu coğrafyasının kent dokusu, insan yerleşimleri, sosyal yaşamı ve kültürel özellikleri saptanmış, tarihi süreç içindeki gelişimi irdelenerek Anadolu kentlerinin kültürel birikimi ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Arkeolojik, Anadolu, Antik Kentler, Kentleşme

ANATOLIA ANCIENT CITIES

Abstract

The housing and settlement in Anatolia has been formed the texture of cities with from culture to culture architecture and artistic changes since the beginning of the history. Cities scattered throughout Anatolia during the ages showed a constant historical development and change. In Turkey, which has melted many civilizations within it, the comprehension of ancient cities and the integrity of urban evolution can provide us with not only to appreciate its rootedness and rich diversity, but also to see that the difference of the future is hidden in

[*] Araştırmacı-Yazar, MSN Yayıncılık Genel Yayın Yönetmeni, İstanbul. ozkankaraca@atlantikmedya.com

our understanding of society. İn this article, it was determined the Anatolian geography's urban texture, social life and cultural characteritics,which has been hosted by many civilizations, examined the evolution in the historical process and presented the cultural accumulation of the Anatolian cities.
Keywords: Archaeological, Anatolian, Ancient Cities, Urbanization

GİRİŞ

Tarihte kentleşmenin kökleri yaklaşık 10.000 yıl kadar geri gitmektedir. Erken dönem Antik kentler Orta Doğu'da (Mezopotamya, Mısır) yaklaşık M.Ö. 6000 yıl önce, Hindistan'da İndus Vadisi, Çin'de, Girit şehirlerinin Minos uygarlığında yaklaşık M.Ö. 4000 yıl kadar önce ve Meksika'da yaklaşık 2300 yıl öncesinde bulunabilir.[1]

Antik kentler iyi tanımlanmış politik imparatorluklar içinde kilit noktalar olarak tarihte yer aldılar. Babil, Atina, Roma, Mexico City, Pekin, İstanbul, vb. gibi merkezi komuta şehirleri vardı. Diğer şehirler, kara veya suyolları aracılığıyla merkeze bağlıydı. Şehirlerin bilgi, güç, zenginlik ve kontrol gibi tüm kaynakların toplanma merkezi olmaları onların en önemli ortak yapısal özellikleriydi. Devlet, din, uygarlık, aile ve ülke kavramları *"şehir"* kavramı ile iç içeydi. Polis (Antik Yunan şehir devleti), özünde bir kentin egemenlik alanıyla tanımlanan bir yönetim şeklidir. Kent sakini ise *"kent hayatı"* ve *"iyi bir hayat"* için kentlerde yaşayan kentli yurttaştı. Antik kentler ibadet amaçlı tapınaklar, ticaret amaçlı pazar meydanları ve eğlence amaçlı tiyatrolardan oluşan kamusal mekânlarla tanımlanabilir. Ayrıca, antik kentler iç kalenin etrafını saran surlarla çevrelenmiştir.[2]

Antik kentlerin çoğu sağlıksız barınma koşullarıyla uğraşmaktaydı. Bu şehirler özellikle kendi hinterlandında aynı zamanda güç alanlarıydı. Sürekli savaş tehditlerine karşı, kendilerini güçlü konumlandırma ve sağlamlaştırma sistemleri ile korumaktaydılar. Bölgesinde ticaret yeri olmuşlar, belli bir düzeyde iş bölümü karmaşık ve işlevsel düzenleme özelliği göstermişlerdir. Bu şehirlerin aynı zamanda temsil edici özelliği vardı. Ayırt edici bir grup semboller ve mekân modelleri kullanılarak inşa edilen yerlerdi. Böylece, örneğin antik Babil'deki Ur kentinde cennetler ve şehir arasındaki geometrik ilişkileri yöneten kozmolojik kodlar kullanılmıştır. Bu dini kodlar da kutsal ve dünyevi mekânları belirlemiştir.[3]

[1] Ivan Light, Cities in World Perspective, Macmillan, New York, 1983.
[2] Gideon Sjoberg, "PreIndustrial City", Hatt and A.J. Reiss (eds.), Cities and Society, The Free Press, New York, 1957. s.23.
[3] Gideon Sjoberg, a.g.e. s.24.

Atina gibi klasik kentler de kozmolojik kodlara göre inşa edilmiştir. Şehir, Tanrıça Athena'yı onurlandırmak için inşa edilmiştir. Temelde bir daire şeklindedir. Dairenin merkezinde topluluğun ve dünyanın merkezi agora vardır. Sokaklar merkezden yayılan bir ışınsal ağ olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme temelde pazara kolay erişim gibi ekonomik kaygılar tarafından değil, tüm evlere eşit mesafede olması gerekliliğine dayanan politik ilke tarafından belirlenmiştir. Tüm Atinalı yurttaşlar (yabancılar, köleler ve kadınlar hariç) eşit olarak kabul edilmekteydi. Şehir merkezinde vatandaşlar için toplantı salonu, belediye meclisi ve meclis salonu yer almaktaydı.

Roma şehir merkezine forum denmekteydi. Yükseliş döneminde, bir milyondan fazla nufüs Roma'da yaşıyordu. Roma'da bir tatlı su taşıma sistemi ve kamu yolları geliştirilmişti. Yine de yoksul ve zengin mahalleler arasındaki kutuplaşma fark edilir ölçüdeydi. Merkezin dışında kalan yerleşim bölgeleri sosyal sınıflara göre bölünmüştü. Zamanla bu, *"çöküş"* ve *"aylaklık"* mekânı olarak nitelendirilmiş bir yer olarak tanındı.

Kentin gereksinimi olan su ve ücretsiz ekmek gibi kaynaklar kırsal alandan sağlanmıştır. Bu durum ormansızlaştırma ve toprağın aşırı kullanımıyla sonuçlanan tarımsal arazi talebini artırmıştır. Refah, temelde sadece elitler ve elit soyundan gelen vatandaşlar için mevcuttu. Partici sınıf, Roma'da iktidarı ellerinde tutuyorlardı. Hane halkı tüketimi için gerekli eşyaları, ücretli emeği üreten küçük esnaf sınıfı yoktu ve çoğunluk politik ve ekonomik hayata katılımın dışında tutulan köle emeği tarafından yapılırdı. Mutlak hâkimiyeti elinde tutan krallık veya hanedan yasaları Roma şehrine hâkim durumdaydı.

Pekin Antik Roma'ya benzer köle işgücüne dayanan bir kentti. Hayat hükümdarlığın kontrolü altındaydı. Mançu kenti, İmparatorluğun başkentiydi. Adeta iş ve ticaret kentiydi. Ming hanedanlığı şehir merkezinin kutsal olduğunu iddia ederek girişe sınırlama getirdi. Böylece sözde *"Yasak şehir"* ortaya çıktı. Ayrıca gök cisimlerinin göstergeleri gibi kozmolojik semboller kullanılmıştır.

Latin Amerika'da Aztek ve İnka medeniyetleri, Meksiko şehri gibi önemli şehirleri kurdu. Buradaki önemli nokta, Meksika'daki Aztek uygarlıklarının tarım hinterlandı ile yakın bir ilişki içinde olmasıdır. Ekonomi paraya değil, takas/mübadele sistemine dayanmaktaydı. Kentin rolü, Aztek hükümdarları için idari merkezi olarak hizmet vermek oldu. Avrupa'da sadece geç Ortaçağ'da kentler devletten siyasal bağımsızlık ve özerklik kazandı.

Kentleşme, M.Ö. 1000 ile M.S. 500 yılları arasında bir düşüş yaşadı. Merkezî otoriteler gücünü kaybettiği için o dönemki kentlerin kendilerini savunma ihtiyacı doğmuştur.

Ortaçağ Avrupa'sında kentleşme düzeyi gerilerken, Asya, Yakın Doğu ve Latin Amerika'daki şehirler zenginleşmiştir.

LYKAONİA ANTİK KENTİ (KONYA)

Klâsik çağda, Konya ve Karaman'ı içine alan bölgeye Lykaonia denilmektedir. Lykaonia adının ise, Hititler dönemindeki Lukka'dan kaynaklandığı kabul edilir.

Lykaonia adının kökeniyle ilgili olarak, kelimenin asıl şeklinin Lukkawana olduğu, "*Lukkalılar"* ya da *"Lukka Ülkesi"* anlamına geldiği şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır.[4] Luwiler, M.Ö. 3000 yılından, M.Ö. 1000 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Antik Çağda Lykaonia'nın batısında Paroreus, doğusunda Laranda (Karaman) ve Kybistra (Ereğli), güneyinde Antik İsauria, Homanades ve Doğu Pisidia yer almaktadır. Lykaonia Bölgesi, Anadolu'nun merkezinde bulunmasından dolayı kültürel bir yoğunluk ve çeşitliliğe sahip olmuş, söz konusu çeşitliliğin bölgenin yönetim ve şehirleşme sürecinde de yaşandığı görülmüştür.[5] Dağlık Kilikya, İsauria, Pisdia ve Homanadeis ülkesi gibi Antik çağın sorunlu bölgelerine yakın olduğu için, Roma'nın söz konusu bölgelerle ilgili düzenlemelerinde şu veya bu şekilde Lykaonia bölgesi de yer almıştır.

M.Ö. 133 yılında Pergamon kralı 3. Attalos (M.Ö. 138-133) vasiyetiyle Roma, Anadolu'da daha etkin bir politika izlemeye başladı. M.Ö. 129 yılında Manius Aquilius başkanlığındaki on kişilik bir senato heyeti tarafından Provincia Asia Eyaleti kurulmuştur.

Roma'daki İç Savaşlar sırasında Kilikya Eyaleti parçalanmış ve feshedilmişti. Roma hükümeti, artık Anadolu'da proconsul yerine yerli bir prens yani Galat kralı Amyntas tarafından temsil edilmeye başlanmıştı. Amyntas, M.Ö. 31 yılındaki Actium Savaşı'na Antonius'un yanında katılmasına rağmen, ihanet ederek Octavianus tarafına geçmiştir. Savaştan sonra, Roma Cumhuriyeti'nin tek adamı olan Augustus'da Anadolu'yu yeniden yapılandırmak için bir takım siyasal ve idarî düzenlemeler yapmıştır. Augustus, Amyntas'ın krallığına ve mevcut topraklarına dokunmadığı gibi, İsauria'yı ve M.Ö. 36 yılından beri Kleopatra tarafından yönetilen Dağlık Kilikya'yı da kendisine bağlamak suretiyle ödüllendirmiştir. Böylece Yozgat'tan Manavgat'a kadar uzanan bir bölgeye hâkim olduğu anlaşılan Amyntas'ın Side'de adına sikke bastırdığı bilinmektedir.[6]

---

[4] Bilge Umar, Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi, Ege Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları, İzmir, 1982. s.125.
[5] Hasan Bahar, Özdemir Koçak, Eskiçağ Konya Araştırmaları- 2, Kömen Yayınları, Konya, 2004. s.8.
[6] Sabahat Atlan,"Side'de Basılan Amyntos Sikkeleri", Belleten Dergisi, Sayı:156, İstanbul, 1975. s.575.

Bölge, Amyntas'ın ölümü üzerine bir kez daha karışıklık içerisinde kalmıştır. Amyntas, çok büyük bir toprak bırakmıştı. Onun beklenmedik ölümü üzerine Roma'da İmparatorluk döneminin kurucusu Augustus, krallığı Amyntas'ın çocuklarına bırakmadı ve Provincia Galatya Eyaleti'ne dönüştürülmesine karar verdi. Böylece Marcus Lollius tarafından Roma'nın Anadolu'daki ilk imparator eyaleti kurulmuş oldu. Galatia'dan Pamphylia'ya kadar çok geniş sınırlara sahip eyaletin sınırları sık sık değişmekle birlikte, Lykaonia daima eyalet sınırları içerisinde kalmıştır.[7]

Bölge, M.S. 37 yılında Kilikia Trakheia ve Lykaonia'nın bir kısmı ile birlikte Caligula Germanianus tarafından 4. Antiokhos ile Iotape Philadelphos'a verildi. Lykaonia şehirleri Derbe, Laranda, Musbanda'yı içine alan Strategia Antiokhiane'ye, 4. Antiokhos'a izafeten bu isim verildi.

Bölgede koloniler kuran Augustus hiç şehir kurmamıştır. Bu kesimin kentleşmesi, daha sonraki Roma imparatorları Tiberius ve özellikle de Klaudius zamanında gerçekleşti. Şehirlerin Kappadokia'dan Lykaonia'ya nakledildikleri tarih bilinmemekle birlikte, Claudioderbe adının Claudius (M.S. 41-54) tarafından hâkimiyetinin ilk yılında bu değişikliği yaptığı zaman verilmiş olması muhtemeldir. Zira Homanadlarla mücadelelerinden önemli dersler çıkartan Roma, böyle sorunlarla yeniden karşılaşmak istemiyordu. Bu nedenle daha önce başlamış olan koloni kuruluşlarını tamamlamakla kalmamış, bunlarla bağlantı sağlamak amacıyla başlamış olan yol şebekesinin yapımına da hız vermiştir. Gerçekten de Roma'nın bölgedeki şehirleşme faaliyetleri ve yol ağı arasında sıkı bir bağlantının olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'nun coğrafî özellikleri nedeniyle ana yolların kuzeyden güneye değil, doğudan batıya doğru bir rota izlemesi, Lykaonia'daki şehirleşme faaliyetlerinde önemli etkenlerden birisini oluşturmuş olmalıdır. İç bölgelere nüfuz etmek, çetin ve sarp sahaları zapt edip kontrol altında tutmak ancak sıkı bir yol ağı sayesinde gerçekleştirilebilirdi. Torosların huzur ve güvenliği için bu şarttı.[8]

Roma yönetiminin etkisi, her şeyden önce adını egemen hanedanlığın üyelerinin isimlerinden alan şehirlerin kuruluşu veya imarıyla kendisini güçlü bir şekilde göstermekteydi. Germanikopolis (Ermenek), Klaudiopolis (Mut), Klaudioderbe (Derbe), Klaudiokonium (Konya), Klaudiolaodikeia (Ladik), Claudiocaeseria Mistea ve Claudioseleuceia (Bayat)'nın kuruluşuyla, Galatia'nın güneyinin tamamı, tek bir idarî sisteme bağlanmış ve Toroslardaki Roma hakimiyeti sağlamlaştırılmıştır. Laranda (Karaman), Hyde

[7] Mehmet Ali Kaya, Anadolu'daki Galatlar ve Galatia Tarihi, İlya Yayınları, İzmir, 2005. s.229.
[8] Ronald Syme, "Torosların Muntazam İşgali", 3. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara, 1948. s.573.

(Karapınar) ve Dalisandus gibi kentler vardı. Yine bu çevrede Kana (Gene/Beşağıl Köyü), Savatra (Yağlıbayat), Kinna (Karahamzalı Köyü), Petra (Girmir Köyü) ve Sidemorion (Ambararası Köyü) eski adlarını değiştirmeden koruyan diğer kentlerdir.[9]

Tarsus, bu vilayetlerin metropolisi unvanını almıştır. Galatia vilayeti sınırındaki önemli bir değişiklik, Antonius Pius'un egemenliği döneminde gerçekleşmiştir. Lykaonia'nın büyük bölümü bundan sonra Galatia'nın baskısı altına girmiş ve yeni bir isim yani *"üç vilayet" (Kilikya, Lykaonia ve İsauria)* adını alan bu vilayete katılmıştır. Galatia'nın sınırları çok kesin olmayıp, İkonion ve Lystra hatta Vasada hariç tutulmuştu. Lykaonia'nın geri kalanı *"üç vilayet"*in ayrı bir birimini oluşturdu. Yeni vilayet oluşumunda İsauria, Kilikia Trakheia'nın büyük bir bölümüne karşılık gelmektedir. Bundan dolayı daha sonra İsaurialılar eşkıya ve korsan olarak kötü şöhret sahibi oldular.

M.S. 259 yılında Karrhai (Harran) ve Edesa (Urfa) arasında Licinius Valerianus'u büyük bir bozguna uğratması sonucunda tüm Anadolu'yu istila etti. Kappadokia'nın büyük kentleri ve Kilikia Pedias (Ovalık Kilikya) kentlerinin tamamını ele geçirmişti. Sasani istilasından çok etkilenen kentler arasında İkonion ve Laranda da vardı. Onlar, barış zamanında ihtiyaç duymadıkları için ihmal ettikleri kent tahkimatlarının ne denli önemli olduğunu bu saldırılar sırasında çok acı bir şekilde tecrübe ettiler. Kent tahkimatlarını güçlendirmek için kamu binalarını yıkarak, yıkıntılardan elde ettikleri yapı malzemelerini kent duvarlarını yapmak ya da sağlamlaştırmak için kullandılar.[10]

Lystra ve Laranda ile birlikte yukarı yaylanın bir kısmını da kapsayan ve önceleri Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikya) ile asıl Lykaonia arasında küçük bir bölgeye verilen İsauria isminin, sonraları bütün Dağlık Kilikya için kullanıldığı anlaşılıyor. Diocletianus zamanında eyaletlerde büyük çaplı değişiklikler yapıldı. Pisidia Bölgesi, Konya Ovası'nı geçerek Karadağ'a kadar uzandı ve Antiokh Metropolitliğine yükseltildi.[11] Bölge, 1. Theodorius (M.S. 379-395) zamanında, Roma imparatorluğu ikiye ayrılınca, Doğu Roma imparatorluğu sınırları içerisinde kaldı.

[9] Mehmet Ali Kaya, a.g.e. s.231.
[10] Mehmet Ali Kaya, a.g.e. s.206.
[11] Hasan Bahar, "Konya Çevresi Tarih Araştırmaları: Hititler' den Romalılara Kadar İsauria Bölgesi", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı: 9-10, Konya, 1995. s.96.

NİKOMEDİA ANTİK KENTİ (İZMİT)

Çok önemli bir geçiş noktasına kurularak tarih boyunca önemini hiç kaybetmeden koruyan antik Nikomedia, Antik Bithynia bölgesinin başkentiydi. Türkiye'nin kuzey batısında her gün biraz daha yoğunlaşan endüstri kenti İzmit'in altında dinlenmektedir. Değişik yönetimlerce yüzyıllar boyunca yaptırılan ve kenti donatmış eserleri hala yerleşim yerinin her yerine yayılmış durumdadır.

Bithinyalı 1. Nikomedes M.Ö. 264 yılında, yerle bir olmuş eski kent Astakos (Başiskele) yerine onun 6 km kuzeybatısında yeni kent Nikomedia'yı günümüz İzmit kentinin yerine kurar. MÖ. 74'te 3. Nikomedes, bölgede huzur ve düzeni sağlamak adına ölmeden önce krallığını Roma'ya bahşeder. Böylece Nikomediabir Roma eyaleti olan Bithynia'nın başkenti olur ve ünlü antik limanıyla Roma donanma filosunun deniz üssü hâline gelir.[12]

Antik dönemlerde bölgenin merkezi bugünde olduğu gibi İzmit'tir. İzmit'in kendine has özellikleri ve oldukça geniş çevresi, onun tarih boyunca elverişli bir bölge olarak tanınmasını sağlar.

Anadolu jeopolitik konumu itibarıyla Balkan Yarımadası, Yunan Adaları, Orta Avrupa, Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz ülkelerine giden deniz ya da kara yolunun en önemli bağlantı noktasında yer alırken, İzmit'in içinde bulunduğu antik Bithynia bölgesi bu noktada korunaklı limanı ve karayolunu birleştiren tek güvenli geçiş noktası veya belki de tek kapı konumundadır. Bithynia Bölgesi, bu bağlantı veya geçiş noktasında tarih boyunca sahip olduğu stratejik avantajından dolayı birçok önemli üstünlük elde etmiştir.

Antik Çağ'da Nikomedia, batıda Yelkenkaya (Levkatas Burnu) Tuzla'ya kadar uzanıyordu. Kentin doğuda Sangarios'a, (Sakarya Nehri), kuzeyde Karadeniz'e kadar uzandığı kanıtlanmıştır. Güneyde ise Nikaia (İznik) ile sınırı olduğu kesin değildir. Sınırın Astakos (Gölcük) ve Kios Körfezi üzerinde sudan geçtiği kabul edilebilir. Kent, batıda Kalkhedon (Kadıköy) ile komşudur ve Libyssa (Diliskelesi) Nikomedia'ya bağlı bir sınır kenti olarak kaynaklarda geçer. Hemen yakınındaki Dakibyza (Gebze) ise Kalkhedon'a aittir.[13] Kentin bulunduğu Bithynia Bölgesi'nin, kökende Kalkhedon yarımadasına ait olduğu kabul edilmiştir. Ancak daha sonraları bölge, Herakleia Pontika'yı da içine alarak daha

[12] Ayşe Çalık Ross, "İzmit'te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları", Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri" Kocaeli, 2006. s.912.

[13] Clive Foss, Anadolu'da Orta Çağ Kalelerinin İncelenmesi: Nicomedia, Çev F. Yavuz Ulugün. İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, İzmit, 2002. s.10.

doğuda Pontos, güneyde Propontis (Marmara Denizi) ve Mysia'nın Olympos Dağı'na, güney sınırını belirleyen Phrygia ve Galatia'ya kadar genişlemiştir.[14]

Bithynia Bölgesi özellikle boğazlar nedeniyle tarih boyunca stratejik bir geçiş noktasında bulunur. Bu nedenle Nikomedia, Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan deniz yolu ve Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan kara yolunun geçiş noktasındadır. Kent, İstanbul'dan doğuya giden ana yolun üzerindedir. Doğudaki bir düşmana karşı harekâtlarda Nikomedia uzun bir yolun başlangıç noktası olur.[15]

M.S. 284'te Diokletianus Nikomedia'da imparator ilan edildikten sonra Nikomedia'yı Doğu Roma İmparatorluğunun başkenti yapmıştır. Bu dönemde Diocletianus'un yönetim alanı içindeki en büyük iki dış tehdit doğuda Sasani tehlikesi, kuzeyde ise Germen kabileleridir. Bu durum, hem doğuya hem de kuzeye hızlı müdahaleyi yapabilecek bir başkent ihtiyacını ortaya çıkarır. Nikomedia'nın, iyi bir limana sahip olması, kara ve deniz ulaşımı ile kuzey ve doğu sınırlarına ulaşım uygunluğu, doğu seferleri için elverişli konumu başkent olarak seçilmesinde etkili olur.[16]

Yarış oyunlarına meraklı olan Diocletianus'un kentte yaptırdığı hipodromdan günümüze bir izi dahi kalmadan yok olur. Büyük ihtimalle daha sonraları kentin başka yapılarının inşasında devşirme malzeme olarak kullanılır.[17]

Darphane ve silah imalathanesi kentin ve bölgenin ekonomisi için son derece önemli bir yer teşkil eder. Silah imalathanesi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan yapılardan biridir. Burada kalkan ve ağır zırhlar üretilir. M.S. 294 yılında açılan darphane, bütün Pontos'un sikke ihtiyacını karşılar ve Heraklius Reformu'na kadar (M.S. 629) kullanılır.[18]

İmparator Constantinus (M.S. 324-337) Byzantion'da yeni bir başkent inşa etmeye karar verir. M.S. 330 yılında Byzantion'da kendi adını taşıyan Constantinopolis'in açılmasıyla Nikomedia da eski önemini yitirmeye başlar. Aralarında Diocletianus'un da bulunduğu pek çok heykel yeni başkentin hipodromuna dikilmek üzere götürülür.[19]

Yeni başkent büyük bir pazar oluşturur ve hemen yanı başındaki Nikomedia bu arzın karşılanmasında önemli bir rol oynar. Nikomedia'dan Konstantinopolis'e yapılan büyük ölçekli ihracat kente hatırı sayılır bir zenginlik getirir. Konstantinopolis başkent olarak bir

[14] Charles Texier, Küçük Asya: Bithynia, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997. s.102.
[15] Charles Texier, a.g.e s.104.
[16] Clive Foss, a.g.e. s.3.
[17] Charles Texier, a.g.e. s.102.
[18] Clive Foss, a.g.e. s.3.
[19] Clive Foss, a.g.e. s.7.

tüketim merkezi olurken, Nikomedia üretici ve başkentin yiyecek tedarikçisi kent olarak yerini alır.[20]

M.S. 362 yılındaki depremle, büyük darbeler alan kentin durumu M.S. 554 ve 558 yıllarındaki depremlerle daha da kötüleşir. Kent, İmparator Iustinianus Dönemi'nde yaptırılan kiliseler, su kemerleri ve hamamlarla biraz toparlanır.[21] Bu şekilde Bizans döneminde görkemli olmasa da varlığını sürdürür. Bizans döneminde Nikomedia, eski güzelliğini yitirse de jeopolitik önemini korumayı sürdürür.

Bizans döneminde kentin güçlü kalesi ve surlarıyla imparatorun yaptığı seferlerde askerî bir üs olduğu görülmektedir. Düşmanın adı değişse de, kent askerî üs özelliği nedeniyle önem kazanır. Bizans'ı tehdit eden güçler; Persler, Araplar, Ruslar, Haçlılar ve son olarak da Osmanlılar olur. Bu süreçte Nikomedia mücadele alanının ortasında kalır ve Bizans tarafından, başkente giden güzergâhtaki son güçlü kale olduğundan kaybedilmemesine çalışılır. Bu çetin mücadele döneminde kent sık sık tahrip olur. Nitekim pek çok kaynakta kentin harap olduğu yazılıdır.[22]

Nikomedia, arkeolojik kanıtlarla tarih öncesi dönemlere kadar uzanan ve ardından Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde devamlı yerleşim gören zengin bir tarihe sahiptir. Birçok yıkıcı depremin şehri yerle bir etmesine rağmen kent, sahip olduğu politik, dinsel, ekonomik, ticari ve stratejik avantajlı konumundan dolayı sürekli aynı yerde tekrar tekrar inşa edilerek kurulur.[23]

PERGE ANTİK KENTİ (ALANYA)

Perge şehrinin üzerinde kurulduğu arazi Antalya Ovası ile birlikte postmiosen çağda meydana gelmiştir. Yine aynı çağda meydana gelen ve ovanın orta kısmını sulayan akarsular getirdikleri alüvyonlarla ovayı doldurmuşlardır. Bu alan miosen çağının kum ve yumuşak marn üzerinde meydana gelmiş olan sert kalkerden oluşmakta, etekleri eğimle ovaya birleşirken üst kesimler sert yamaçlar halinde yükselmektedir. Sadece güney yönünde iki yoldan ulaşılabilen ve düzlükten 60 metre kadar yükseklikte olan bu tepe doğu-batı yönünde 750 metre, kuzey-güney yönünde ise 320-340 metre uzunlukta, yaklaşık olarak 2500

[20] C. A. Mango ve G. Dagron, Constantinople and its hinterland: Papers from the twenty seventh spring Symposium of Byzantin Studies, Oxford, 1993. s.69.
[21] Charles Texier, a.g.e. s.109.
[22] Clive Foss, a.g.e. s.26.
[23] N. Dereboy, "1. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri", Kocaeli, 2006. s.492.

metrekare alana sahip bir düzlüktür. Ovada bu tepenin güneydoğusunda İyilik Belen, güneybatısında ise Koca Belen adlarını taşıyan yükseltiler yer almaktadır.[24]

Şehir ovadaki üç tepe arasında gelişim göstermiştir. Böyle bir kentsel konumlanma ile hem denizden gelecek saldırılardan korunmuş hem de antik kent geleneklerine uygun kentsel biçimlenme sağlanmıştır. Büyük olasılıkla şehrin ilk inşa edilen bölümü 60 metrelik bir yükselti üzerindeki düzlükte yapılandırılan akropol'dür. Akropol'e ulaşım sadece güneydeki iki yoldan sağlanabilmektedir.

Şehirdeki diğer iki yükselti ise güneydoğudaki İyilik Belen Tepesi ile tiyatroyu destekleyen güneybatıdaki Koca Belen Tepesi'dir. Helenistik dönemde (M.Ö. 200-300) kentin gelişimi temelde bu üç tepe arasında olmuştur. Perge, coğrafi anlamda önemini biraz da Pamphylia Ovası'nı sulayan ve Perge'nin deniz ile bağlantısını sağlayan ana akarsulardan biri olan ve Toros Dağları'ndan çıktığı noktada Kocaçay, Pamphylia Ovası'nda ise Aksu Çayı olarak isim değiştiren su kaynağına borçludur.[25]

1946 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan kazılardan elde edilen bulgulara göre Perge'nin tarih öncesi dönemlerine ilişkin somut veri yoktur. Bunların yanı sıra bazı filolojik belge ve kanıtlar ile Perge sikkeleriüzerindeki yazıtlara göre Perge'de M.Ö. 2000'li yılların sonunda gerçekleşen Aka kolonizasyonundan önce olasılıkla M.Ö. 3000'lerde bu yörede yerleşme olduğu anlaşılmaktadır.

Pamphylia'nın kendine özgü dilinin arkadyen ögeler içermesi de bu tarihlerde bu alanda bulunan bir yerleşme kültürünü desteklemektedir. Bunun yanı sıra Kıbrıs'ta bulunan Troia-Yortan kültürünün de oraya Anadolu'dan sadece Pamphylia üzerinden geçmesinin mümkün olması nedeni ile Perge'nin de bu kültür grubuna girdiği savunulmaktadır.[26]

Bugüne kadar sürdürülen arkeolojik kazılara göre Perge'nin tarihinde üç önemli dönemin varlığı saptanmıştır. Bunlar; hala kısmen ayakta olan mükemmel kent sur yapılanmaları ve kulelerin inşa edildiği Helenistik dönem (M.Ö. 3. ve 2. yy.), kent kimliğinde belirleyici olan tiyatro, stadyum, kolonadlı caddeler, hamamlar, agora, anıtsal çeşme gibi yapıların inşa edildiği Roma dönemi (M.S. 2. ve 3.yy.) ve Perge'nin metropolitin ikamet yeri

[24] Adnan Pekman, Son Kazı ve Araştırmalar Işığı Altında Perge Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989. s. 51

[25] Elmas Erdoğan, "Perge Arkeolojik Sit Alanı, Peyzaj Özellikleri ve Koruma Sorunları", Zonguldak Karaelmas Üni.
Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 10, Zonguldak, 2006. s.37

[26] Adnan Pekman, a.g.e. s.54.

haline geldiği, kent surlarının güneye doğru genişletilerek birçok kilise yapısının inşa edildiği Hıristiyanlık dönemi (M.S. 5.ve 6.yy) dir.[27]

Perge, M.Ö. 190'da Romalılar'a karşı savaşmış ve bölge Roma'nın müttefiği olan Bergama Krallığı'na bırakılmıştır. M.Ö. 133 yılında krallığın vasiyeti ile Roma Devleti'ne geçen Perge çağın başına kadar Roma'nın ilgi alanı dışında kalmıştır. Bir süre bağımsız kalan Pamphylia M.Ö. 102'de Pamphylia'nın güneydoğusunda kurulan Klikya'ya bağlanmıştır.[28] M.S. 43'te Pamphylia, Klikya ile birleştirilmiş, Perge ise Hıristiyanlık açısından önemli bir konuma yükselmiştir. M.Ö. 36 yılında Galatya Krallığı'na bağlanan Perge Galatya'nın eyalet haline dönüşerek ile Pamphylia'da ayrı bir Roma eyaleti haline gelmiş, Perge, Side, Aspendos, Sillyon gibi kentler refaha ulaşmışlardır.[29]

Kent önemini 3. yy.'a kadar korumuş, ancak M.S. 4.yy. sonuna doğru kentte bir gerileme olmuş, sınırları küçülmüştür. 5. ve 6.yy.'da, Bizans döneminde de Perge kenti önemini korumuş, bu süreçte Anadolu'da gelişmekte olan Hıristiyanlık kültüründe etkin rol oynamıştır. İsa'nın havarilerinden Pantos (St. Paul) yeni dinsel amacı yaymak amacı ile yaptığı gezilerin ilkinde Perge'ye uğramıştır. Kıbrıs'tan yola çıkan St. Paul, Aksu Nehri'nden (Kestros) ilerleyerek Perge'ye gelmiş, oradan da Psidia Anthiocheia'ya geçmiş, Perge'ye geri dönüp buradan Attelia'ya (Antalya) gitmiş ve kente yapılan bu iki ziyaretten kutsal kitap Lukas'ta söz edilmiştir. Yüzyıllar boyu Artemis kültünü benimseyen Perge'de Hıristiyanlık kısa sürede kabul görmese de M.S. 3. yy'dan başlayarak güçlenmiştir. Perge'de bu inancın güçlü olduğu Hıristiyanlık dönemi yapıları da M.S. 4. ve 6. yy. arasındaki döneme tarihlenmektedir. Kentin bu üçüncü parlak döneminde bugün de kısmen ayakta olan iki büyük kilise inşa edilmiştir.

Belgelere göre M.S. 325'te bir *"Perge metropoliti"* nin varlığından söz edilmesi bu dönemde Perge'nin bir metropolis olduğunu kanıtlamaktadır. M.S. 430'larda ise Side ve Perge ayrı metropolisler olarak kayda geçmiştir. M.S. 6.yy.'dan sonra Perge metropolis niteliğini yitirmiş; Attelia/Antalya metropolislik haline gelmiştir; buna bağlı olarak 786-869 tarihleri arasında Perge, Sillyon (Yanköy Hisarı) ile birleşerek *"piskoposluk metropolitliği"* ünvanını almıştır. Pamphylia kentleri ve Perge M.S. 7.yy.'dan itibaren güneydoğu'dan gelen Arap akınlarına uğramış ve 8.yy.da yapılanma durmuş, kent önemini yitirmiştir.[30]

[27] Elmas Erdoğan, a.g.m. s. 38.
[28] M. Edip Özgür, Perge, Net Yayınları, İstanbul, 2001. s.13.
[29] Elmas Erdoğan, a.g.m. s. 39.
[30] Elmas Erdoğan, a.g.m. s. 39.

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans yerleşmeleri Türklerin egemenliği altına girmiş; Perge 1027 yılında 1. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Selçuklu topraklarına katılmış, yöreye Teke Türkmenleri yerleşmiş, 1299'da ise Hamidoğulları Beyliği'nin egemenliği altına girmiştir. 1422'de Antalya ve çevresi Osmanlılar'ın eline geçmiştir.

18. yüzyıldan sonra Perge tamamen terk edilmiştir. Bölgedeki gerçekleştiği düşünülen büyük depremler bunun nedeni olarak gösterilmektedir. 19.yy.'dan sonra Perge bir arkeolojik araştırma-inceleme ve kültürel miras alanı haline dönüşmüştür.

PİSİDİA ANTİOCHEİA ANTİK KENTİ (YALVAÇ)

Pisidia Antiocheia kenti bugünkü Yalvaç İlçesi'nin yaklaşık olarak 1 km. kuzeyinde ve Sultan Dağları'nın güney yamaçları boyunca uzanan verimli bir alanda yer almaktadır. Deniz seviyesinden 1236 m. yükseklikte, Sultan Dağları'nın bir kolu üzerinde kuzey-güney yönünde uzanan Anthios Vadisi'ne hâkim bir tepe üzerinde kurulmuştur.

Şehrin 1. Seleukos veya oğlu Antiokhos tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. M.Ö. 25'te Galatya Eyaleti'ne dâhil edilmiş, daha sonra ise Roma kolonisi olmuştur. Antiocheia, M.S. 3. yüzyılın hemen sonunda kurulan genişletilmiş Pisidia Eyaletleri'nin metropolisi olmuş ve kent bu önemini Bizans Dönemi'nde de korumuştur.

M.S. 713 yılında ise, Arapların akınlarına uğramıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortadan kalktığı ve halkın bir kısmının o dönemin verimli topraklarında bulunan Yalvaç'a göçtüğü, diğer bir kısmının ise, başka eyaletlere taşındığı ve böylece de Antiocheia'nın tarihten silindiği belirlenmiştir.[31]

Anadolu'nun en eski kiliselerinden biri olan St. Paul Kilisesi ise şehrin batısında yer almaktadır. Bu kilisenin kalıntıları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Kentin kuzeybatı surları temel seviyesinde, güneybatı ve güney surları ise kısmen ayakta durmaktadır.

Şehrin ana kapısı olan batı kapısı iki yanda surlara birleşmiştir. Kentin ikinci kapısı güneydedir. Daha dar olan kuzey kapısı ise hamamla bağlantılıdır. Nimfeum denilen anıtsal çeşmeyle bağlantılı olan su kemerleri ise kentin kuzeyinde yer almaktadır. Antiocheia, hâkim bir tepe üzerine kurulmuş ve tamamen oval bir surla çevrilmiştir. Bugün kısmen ayakta olan

[31] Mehmet Taşlıalan, 1. Uluslararası Pisidia Antiocheia Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2-4 Temmuz Isparta, 1997. s.5.

ve temel kalıntıları görülen surların uzunluğu 2920 m'dir. İzlenemeyen kısımları ile birlikte surun tamamı yaklaşık 3000 m'yi bulmaktadır. Surların çevirdiği alan ise 470 900 m2'dir.[32]

Şehrin en görkemli kapısı olan batı kapısı 22 m uzunluğunda bir cepheye sahip, üç girişli bir yapıdır. Surlar her iki yandaki kemer ayakları ile birleşmektedir. Surlardan dışa doğru çıkıntı yapan kapının her iki yanında birer kulenin olduğu düşünülmektedir. Kapıya birleşen surların ve kapının alt yapısı gri kireç taşından ve dikdörtgen bloklardan inşa edilmiştir. Surlar bazı kesimlerde 2.50 m yüksekliğe kadar ayakta kalabildiği halde, genellikle temel seviyesindedir. Hiç bir sur kalıntısı özgün yüksekliğini koruyamamıştır. Hellenistik dönemde inşa edilen ilk surlar, Roma ve Bizans çağlarında genişletilmiştir.[33]

Antiocheia surlarının bugünkü durumuna üç aşamada geldiği bilinmektedir. Bunlar; şehrin ilk kuruluş yıllarına ait Hellenistik döneme ait surlar, şehrin büyümesiyle inşa edilen Roma dönemine ait surlar ve daha sonraki yıllarda ihtiyaç nedeni ile yapılan Geç Roma dönemine ait surlardır. Üç ayrı yer ve yapıdaki bu surlar birleşerek tüm kenti çevrelemektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda batı surlarının M.Ö. 2. yüzyılın sonlarında yapılmış olduğu tahmin edilmektedir.[34]

TYANA ANTİK KENTİ (KEMERHİSAR)

Stratejik konum itibariyle pek çok uygarlığın yerleşip yaşamış olduğu Kemerhisar kasabasında yerleşme tarihi M.Ö. 1600'lere kadar inmektedir. Kayseri ve Nevşehir arasındaki Geç Hitit devrine (1200-700) ait bulunan bazı yazılı hitabelerden birkaçı yine Kilisehisar çevresinde hüküm süren Tuvanuva Kralı Varpalava'dan bahsetmektedir. Tuvanuva adıyla anılan şehir, bu devirde önemini muhafaza ettiği gibi daha da gelişerek muhtemelen Tabal memleketlerinin merkezi statüsüne ulaştı.[35]

Önemli yol ağı üzerinde olan Tyana Antik kenti, doğal çevre şartlarından en iyi şekilde istifade edilebilecek bir mevkide bulunmaktadır.[36] İç Anadolu Bölgesinin, Akdeniz

[32] Mehmet Taşlıalan, a.g.m. s.7
[33] Mehmet Taşlıalan, "Pisidia Antiocheia'sı Mimari ve Heykeltıraşlık Eserleri" Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1988. s.23.
[34] Mehmet Taşlıalan, a.g.t. s.52.
[35] Fürüzan Kınal, Eski Anadolu Tarihi, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 1991. s.86.
[36] Kemerhisar kasabası, Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinde, Niğde il sınırı içerisinde, kuzeyinde Melendiz dağları, güneyde Torosların Bolkar dağlar uzantıları arasındadır. Deniz seviyesinden ortalama 1100 metre yüksekliğinde plato alanı içinde, Niğde'ye 23 km uzaklıktadır. Niğde'nin güneybatısında, Bor'un 5 km güneydoğusunda olup, buraya bağlı bir kasabasıdır. Kemerhisar' da yerleşme tarihi açısından en çok göze çarpan yerleşim birimi olarak merkezinde bulunan Tyana antik şehridir.

bölgesine sınır oluşturduğu yerde kurulan Kemerhisar (Tyana antik şehri), yol kavşağı üzerinde yer alıyordu. Dini ve askeri üst olarak kullanılması, şehrin önemini arttırmıştır.

Tyana şehri Hitit, Roma ve Bizans şehirlerinden biridir. Kemerhisar kasabasındaki tarihi veriler M.Ö. 1650 kadar inmektedir. Hititlerin buraya gelmeden önce Tyana'da bu kentin yerlisi insanlar bulunmaktaydı. Hititlerin burayı ele geçirmesinden sonra, Tyana daha da önem kazanmıştır.[37]

Klasik Yunan çağında zengin ve büyük bir şehir olarak tanımlanan Tyana kenti doğu ile batı arasında bir köprü görevi üstlenmiştir. Aynı zamanda kale, sınır kapısı olarak nitelendirilmiştir. Toros sıradağlarındaki ender geçişlerden biri olan Gülek Boğazı, Kilikya kapıları ile İç Anadolu platolarını kıyıya bağlayan yol üzerindedir.

Kemerhisar, tarih boyunca bu sahaya yerleşmek isteyenler için, son derece cazip bir merkez olmuştur. Yol kavşağı konumuyla birlikte, tarım ve maden kaynakları bakımından da zengin bir sahadır. Herhangi bir bölgenin nüfuslanması ve bu bölge dâhilindeki yer altı ve yerüstü zenginliklerinden faydalanabilmesi, insanlar tarafından iskân edilebilmesiyle çok yakından alakalı olmuştur.[38]

Kemerhisar kasabasının merkezinde ve yeni yapılar arasında bulunan Tyana anti şehri, çağlar boyunca Kapadokya içinde yer almıştır. Hititler M.Ö. 1650 yılında iç Anadolu'yla birlikte Tyana'da da hüküm sürmüşlerdir. Klasik çağlarda yerleşme merkezleri Tyana ve Kybistra'dır. Bu yer adlarına tarihte, yazılı belgelerde ilk defa M.Ö. 1650-1450 yılları Telipinu'ya ait bir fermanda rastlıyoruz.

Kral Telipinu şunları anlatıyor.

"*…Büyük kral Majesti Telipinu şöyle der! Daha önce Laborna büyük kral idi. Çocuklar, kardeşleri, akrabaları, askerleriyle beraber idi. Ülke daralmıştı. Sefere çıkarak düşmanlarını yendi. Denizi sınır yaptı. Seferden geri döndüğünde, oğullarından her birine bey olarak tayin etti. Tuuanuua Hupisna Nenassa, Landra, Zallara, Lusra, Pursuhanta şehirlerini böylelikle elinde tuttu. 1. Hattusili da aynı şekilde hareket etti…*"[39]

Tyana, ticaret yolu üzerinde bulunmasından dolayı istilalar artmış ve birçok defa değişik uygarlıkların eline geçmiştir. Bu el değiştirmeler esnasında şehir harap edilmiş ve yeniden kurulmaya çalışmıştır. Pers hâkimiyeti döneminde Kapadokya Satraplığı idari

[37] Yaşar Çoşkun, "Hitit Çivi Yazılı Belgelerin Işığı Altında Tuuanuua", Türk Tarih Kurumu Yayını, Belleten, Cilt: 2 Sayı: 207, Ankara, 1989. s.482.
[38] Suha Göney, Büyük Menderes Bölgesi, Coğrafya Enstitü Yayını, İstanbul, 1975. s.272.
[39] Yaşar Çoşkun, a.g.m. s.480.

bölgesinde yer alan Tuuanuua şehri, Mekadonya Kralı İskender'in M.Ö. 332'de Anadolu'yu zaptıyla birlikte, Helen hâkimiyeti altına girmiştir.[40]

İskender'in ölümünden sonra, generalleri arasında kanlı çatışmalar olmuştur. Bu mücadelelerin en şiddetlisinin geçtiği Anadolu'da, birçok yerli krallık ortaya çıkmıştır. Bunlardan biride Kapadokya krallığıydı.[41]

Tyana şehrinde Roma devrine ait fiziki yapıyla ilgili iki önemli unsurdan bahsedilir. Biri Kapadokya'nın büyük kilisesi ve diğeri de şehrin su ihtiyacını karşılamak amacıyla, inşa edilen Roma havuzu ve muazzam su kemeri yer alıyordu.

Roma ve Bizans döneminde Tyana, Kapadokya'nın sınır bölgesinde önemli bir kale şehri olarak büyük bir öneme sahipti. Tarihi kaynaklardan anlaşıldığı gibi, önemli bir ruhani merkez konumundaydı. Hristiyanlığın önem kazandığı Bizans döneminde, Kudüs Hac yolu üzerinde yer aldığından önemli bir dini merkez olmuştur. Bu önemini Bizans Devleti Anadolu'da etkisini kaybedene kadar korumuştur. Tyana şehrinin önemini yitirmesinde çok farklı görüşler vardır. Fakat bilim adamları sınır şehri ve önemli yol ağı üzerinde bulunmasına bağlamaktadır.[42]

Bizans devletinin Anadolu'da da etkisi azalmaya başlayınca, Anadolu'yu ele geçirmek isteyen milletler şehri harap etmişlerdir. Tyana'nın asıl gerilemesi siyasi gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmiştir. İlk defa Emeviler zamanında 708'de Mesleme ve Abbas bin El Velid tarafından zapt edilen Tyana, Emevi Devleti'ne ilhak edilmemiş, ancak ahalisinden tecrit edilerek boş bir durumda bırakılmıştır. Böylece Emevi halifesi 1. Velid zamanında Tyana'nın fiziki yapısı büyük bir tahribata maruz kaldığı gibi, ahaliside tehcir edilmiş bulunuyordu.[43]

Şehir harap olmuş ve yaşayanları burayı boşaltmıştır. Bizansla birlikte Tyana şehri de, ortadan kalkmaya başlamıştır. 806'da Abbasiler tarafından ele geçirilen şehir 832'de Abbasi halifesi tarafından imar edilmiştir. Halifenin ölümüyle, Tyana eski haline terk edilmiş ve gerileme sürecine girmiştir.[44]

Tyana antik şehriyle birlikte Orta Anadolu'nun fethinin tamamlandığı Malazgirt Savaşı'yla, Anadolu'nun iskânı görülür. Orta Asya'dan gelen Türkmen boyları Anadolu'ya

[40] Arif Müfid Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014. s.473.
[41] M. Şemsettin Günaltay, "Yakın Şark -1, Perslerden Romalılara Kadar", Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 1951. s.12.
[42] Mustafa Korkmaz, "16. Yy'da Kilisehisar Bizans Şehrinden Osmanlı Köyüne", Balıkesir Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi, Cilt 7 Sayı: 11, Balıkesir, 2004. s.481.
[43] Mustafa Korkmaz, a.g.m. s.103.
[44] Albert Gabriel, Niğde Tarihi, Çev: Akif Tütenk, Bengi Matbaası, Ankara, 1962. s.18.

yerleştirilmiştir. Özellikle Orta Anadolu bozkırları hayvancılık yapan Türkmenlerin yerleşim sahası olmuştur.

Anadolu'nun Türk iskânıyla birlikte Tyana'ya da Türkler yerleşmiştir. Buraya yerleşen Türkler, Kilisehisar adını Bizans devrinden kalan kilise adına hitaben kullanmıştır.

1476 ve 1500 yıllarına ait vakıf tahrirlerinde, Kilisehisar Niğde vilayetine bağlı bir köydür. 1518 yılında Niğde sancağına bağlı Bor köyünün daha da gelişerek idari statüsünde değişiklikler olmuştur. Kilisehisar, Niğde'den ayrılarak, Bor nahiyesinin bir köyü olmuştur. 1584 yılında Bor kazasına bağlı köylerden biridir.[45]

Cumhuriyetle birlikte, Kilisehisar adı değiştirilerek, Kemerhisar adı verilmiştir. O zamandan beri Kemerhisar adıyla Bor ilçesine bağlı kasaba merkezidir.

TÜRKİYE'DE BULUNAN ANTİK KENTLER LİSTESİ[46]

Acemhöyük	Yeşilova, Aksaray
Adramytteion	Burhaniye, Balıkesir
Afrodisias	Karacasu, Aydın
Aigai	Köseler, Manisa
Aizanoi	Çavdarhisar, Kütahya
Akalissus	Kumluca, Antalya
Alabanda	Çine, Aydın
Alinda	Karpuzlu, Aydın
Allianoi	Bergama, İzmir
Amorium	Emirdağ, Afyonkarahisar
Amos	Marmaris, Muğla
Anavarza	Çukurova, Adana
Antiocheiaad	Gazipaşa, Antalya
Antiphellos	Kaş, Antalya
Apameia	Dinar, Afyonkarahisar

[45] Mustafa Korkmaz, a.g.m. s.106.
[46] Yazar, Özkan Karaca'nın kişisel arşivinden derlenmiştir.

Kibotos	
Apollonia	Kaş, Antalya
Arinna	Alacahöyük, Çorum
Arykanda	Finike, Antalya
Aspendos	Serik Antalya
Aşıklı Höyük	Aksaray
Bybassios	Marmaris, Muğla
Castabus	Marmaris, Muğla
Cedrae	Ula, Muğla
Colybrassus	Alanya, Antalya
Corydella	Kumluca, Antalya
Çayönü	Ergani, Diyarbakır
Daskyleion	Bandırma, Balıkesir
Efes	Selçuk, İzmir
Eflatunpınar	Beyşehir, Konya
Erine	Marmaris, Muğla
Erymna	Ormana, Antalya
Etenna	Manavgat, Antalya
Euromos	Milas, Muğla
Euthenna	Marmaris, Muğla
Gagae	Kumluca, Antalya
Göktepe	Yamanlar, İzmir
Halikarnassos	Bodrum, Muğla
Hamaxia	Alanya, Antalya
Hasankeyf	Hasakeyf, Batman
Hattuşaş	Boğazkale, Çorum
Hierapolis	Pamukkale, Denizli
Hydai	Milas, Muğla
Hydas	Marmaris, Muğla
Idryos	Kemer, Antalya
Iotape	Alanya, Antalya
Istlada	Kaş, Antalya

İasosn	Milas, Muğla
İdebessiois	Kumluca, Antalya
İsinda	Kaş, Antalya
İskila	İskilip, Çorum
Kadyanda	Fethiye, Muğla
Kanlıdivane	Erdemli Mersin
Karkamış	Kargamış, Gaziantep
Kaunos	Köyçeğz, Muğla
Kibyra	Gölhisar, Burdur
Kisthene	Gömeç, Balıkesir
Knidos	Datça, Muğla
Kyaenai	Kaş, Antalya
Kyllandos	Ula, Muğla
Labraunda	Milas, Muğla
Laertes	Alanya, Antalya
Lagina	Yatağan, Muğla
Lamos	Gazipaşa, Antalya
Letoon	Fethiye, Muğla
Limyra	Finike, Antalya
Loryma	Marmaris, Muğla
Melanippe	Kumluca, Antalya
Milet	Didim, Aydın
Misis	Yüreğir, Adana
Myndos	Bodrum, Muğla
Nephelis	Gazipaşa, Antalya
Nicomedia	İzmit, Kocaeli
Olympos	Kumluca, Antalya
Panionion	Kuşadası, Aydın
Patara	Kaş, Antalya
Pedasa	Bodrum, Muğla
Pergamon	Bergama, İzmir
Perge	Aksu, Antalya

Phaselis	Kemer, Muğla
Phokaia	Foça, İzmir
Physkos	Marmaris, Muğla
Pinara	Fethiye, Muğla
Priene	Söke, Aydın

KAYNAKLAR

Atlan Sabahat,"Side'de Basılan Amyntos Sikkeleri", Belleten Dergisi, Sayı:156, İstanbul, 1975.

Bahar Hasan; Koçak Özdemir, Eskiçağ Konya Araştırmaları- 2, Kömen Yayınları, Konya, 2004.

Bahat Hasan, "Konya Çevresi Tarih Araştırmaları: Hititler' den Romalılara Kadar İsauria Bölgesi", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı: 9-10, Konya, 1995.

Çoşkun Yaşar Çoşkun, "Hitit Çivi Yazılı Belgelerin Işığı Altında Tuuanuua", Türk Tarih Kurumu Yayını, Belleten, Cilt: 2 Sayı: 207, Ankara, 1989.

Dereboy N., "1. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri", Kocaeli, 2006.

Erdoğan Elmas, "Perge Arkeolojik Sit Alanı, Peyzaj Özellikleri ve Koruma Sorunları", Zonguldak Karaelmas Üni. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 10, Zonguldak, 2006.

Foss Clive, Anadolu'da Orta Çağ Kalelerinin İncelenmesi: Nicomedia, Çev F. Yavuz Ulugün. İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, İzmit, 2002.

Gabriel Albert, Niğde Tarihi, Çev: Akif Tütenk, Bengi Matbaası, Ankara, 1962.

Gideon SJoberg, "PreIndustrial City", Hatt and A.J. Reiss (eds.), Cities and Society, The Free Press, New York, 1957.

Göney Suha, Büyük Menderes Bölgesi, Coğrafya Enstitü Yayını, İstanbul, 1975.

Günaltay M. Şemsettin Günaltay, "Yakın Şark -1, Perslerden Romalılara Kadar", Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 1951.

Ivan Light, Cities in World Perspective, Macmillan, New York, 1983.

Kaya Mehmet Ali, Anadolu'daki Galatlar ve Galatia Tarihi, İlya Yayınları, İzmir, 2005.

Kınal Fürüzan, Eski Anadolu Tarihi, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Korkmaz Mustafa, "16. Yy'da Kilisehisar Bizans Şehrinden Osmanlı Köyüne", Balıkesir Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi, Cilt 7 Sayı: 11, Balıkesir, 2004.

Mango C. A.; Dagron G., Constantinople and its hinterland: Papers from the twenty seventh spring Symposium of Byzantin Studies, Oxford, 1993.

Mansel Arif Müfid, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Özgür M. Edip, Perge, Net Yayınları, İstanbul, 2001.

Pekman Adnan, Son Kazı ve Araştırmalar Işığı Altında Perge Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
Ross Ayşe Çalık, "İzmit'te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları", Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri" Kocaeli, 2006.
Syme Ronald, "Torosların Muntazam İşgali", 3. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara, 1948.
Taşlıalan Mehmet, "Pisidia Antiocheia'sı Mimari ve Heykeltıraşlık Eserleri" Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1988.
Taşlıalan Mehmet, 1. Uluslararası Pisidia Antiocheia Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2-4 Temmuz Isparta, 1997.
Texier Charles, Küçük Asya: Bithynia, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
Umar Bilge, Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi, Ege Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları, İzmir, 1982.